

Pénzügyi intézményrendszer Magyarországon 2019

DOI 10.35511/978-963-334-336-4

SOPRONI EGYETEM KIADÓ

Sopron, 2019

Szerkesztők:

Kovács Tamás, Szóka Károly, Varga József

Szakmai lektor:

Parragh Bianka

Szerzők:

Baranyi Aranka
Bartók János
Fóriánné Horváth Margit
Für István
Gál Veronika Alexandra
Gulyás Éva
Hegedűs Mihály
Kómár András
Kovács Róbert
Kovács Tamás

Moizs Attila
Parádi-Dolgos Anett
Pataki László
Sipiczki Zoltán
Szarka Gábor
Szóka Károly
Tatay Tibor
Tóth Gergely
Varga József
Végh Richárd

Nyelvi lektor: Tompáné Székely Zsófia

Technikai szerkesztő: Horváthné Józsa Ágnes

A könyv a Soproni Egyetem és a Magyar Nemzeti Bank közötti együttműködés keretében, a Magyar Nemzeti Bank támogatásával készült.

Kiadja: Soproni Egyetem Kiadó
9400 Sopron, Bajcsy-Zsilinszky u. 4.

Felelős kiadó: Dr. Alpár Tibor László kutatási és külügyi rektorhelyettes

© Soproni Egyetem Kiadó

Nyomdai kivitelezés: Pátria Nyomda Zrt.
Felelős vezető: Simon László vezérigazgató

ISBN 978-963-334-335-7 (nyomtatott)
ISBN 978-963-334-336-4 (elektronikus)

DOI 10.35511/978-963-334-336-4

Minden jog fenntartva.

Tartalomjegyzék

Előszó	11
I. rész A hazai bankrendszer működése	13
1. Új irány a monetáris politikában Magyarországon – A modern jegybanki eszközök és intézkedések gyakorlatorientált rendszerezése (Tóth Gergely)	15
1.1. Bevezetés	15
1.2. A monetáris politika fogalma, működése, szerepe	15
1.2.1. Monetáris politika fogalma	15
1.2.2. A monetáris intézkedések hatásmechanizmusa	16
1.2.3. A jegybanki eszköztár	25
1.2.4. A Magyar Nemzeti Bank	36
1.3. Irodalomjegyzék	66
2. A belföldi fizetési forgalom (Varga József)	69
2.1. A belföldi fizetési forgalom kerete	69
2.1.1. A belföldi fizetési forgalom meghatározása	69
2.1.2. A fizetési számla típusai	70
2.1.3. A pénzforgalmi jelzőszám	71
2.1.4. Fizetési szokások Magyarországon	72
2.2. Fizetési formák	75
2.2.1. Az átutalás	75
2.2.2. Beszedési megbízás	77
2.2.3. Okmányos meghitelezés (akkreditív)	80
2.2.4. Bankkártya	81
2.2.5. Fizetési számlához kötődő készpénzfizetési és fizetési számla nélküli fizetési mód	85
2.2.6. A csekk	87
2.3. Irodalomjegyzék	88
3. Bankok működése a Hitelintézeti törvény alapján (Kovács Róbert)	91
3.1. Helyzetkép a magyar hitelintézeti szektor intézményi összetételéről	91
3.2. A magyar hitelintézeti szektor szabályozási háttere	92
3.3. A pénzügyi szolgáltatás és kiegészítő pénzügyi szolgáltatás	94
3.4. A pénzügyi intézmények: a hitelintézet és szervezeti formái, valamint a pénzügyi vállalkozás	99
3.5. A hitelintézetek alapításának és működésének, illetve egyes tevékenységeinek engedélyezése	101
3.6. A kiadott engedély felügyeleti visszavonása	104
3.7. A szolgáltatás nyújtásának szabadsága: másik EGT-államban történő fióktelep létesítés szabályai	105
3.8. Irodalomjegyzék	106

4. A banki működés kockázatai (<i>Sipiczki Zoltán</i>)	109
4.1. Pénzügyi kockázatok	110
4.1.1. Hitelkockázat	110
4.1.2. Kamatlábkkockázat	116
4.1.3. Likviditási kockázat	117
4.1.4. Mérlegen kívüli kockázat	119
4.1.5. Befektetési kockázat	119
4.1.6. Valutakockázat	120
4.1.7. Nyereség és jövedelemszerkezet romlása	120
4.1.8. Tőkemegfelelés elégségessége	121
4.2. Működési kockázatok	122
4.2.1. Belső csalás	122
4.2.2. Külső csalás	122
4.2.3. Foglalkoztatási gyakorlat és a munkahelyi biztonság	123
4.2.4. Ügyfelek, termékek és üzleti szolgáltatások	123
4.2.5. Eszközök fizikai károsodása	123
4.2.6. Üzleti zavarok és rendszerhibák (technológiai kockázatok)	124
4.2.7. Végrehajtás és folyamatmenedzsment	124
4.3. Szabályozási és környezeti kockázatok	124
4.3.1. Ország- és politikai kockázatok	124
4.3.2. Makrogazdasági politika	125
4.3.3. Pénzügyi infrastruktúra	125
4.3.4. Szabályozási kockázat	126
4.3.5. Pénzügyi vagy banki válság	127
4.4. Kockázatok kezelése a treasury menedzsmenttel	127
4.5. Irodalomjegyzék	128
5. Jelzálog-hitelintézetek (<i>Fóriánné Horváth Margit</i>)	131
5.1. Jelzálog-hitelintézet, zálogjog, önálló zálogjog, jelzálogjog fogalma. Jelzálog-hitelintézet elhelyezése a pénzügyi intézmények között	131
5.2. A jelzálog-hitelezés jogszabályi háttere	133
5.3. A jelzálog-hitelintézet működése	145
5.4. A magyar intézményi szabályozás hasonlítása más modellekhez	146
5.5. A magyar jelzáloghitelezés története a kezdetektől a hatályos törvény megjelenéséig	150
5.6. A magyar jelzálog-hitelezés intézményei	153
5.7. Irodalomjegyzék	159
6. Lakástakarékpénztárak (<i>Szóka Károly</i>)	161
6.1. A lakástakarékpénztárak és kialakulásuk	161
6.2. A magyarországi lakáspiac	161
6.3. A lakástakarékpénztárak kialakulása	166
6.4. A lakástakarékpénztárak magyarországi kialakulása	170
6.5. A lakástakarékpénztárak tevékenysége	172

6.6.	A lakástakarékpénztárak működése	177
6.7.	Az állami támogatás megszüntetése	182
6.8.	Irodalomjegyzék	183
7.	A szövetkezeti hitelintézetek Magyarországon (Moizs Attila).	187
7.1.	A szövetkezeti hitelintézet, a hitelintézetek sajátos megjelenési formája	187
7.2.	Szövetkezeti hitelintézetek Magyarországon	191
7.3.	A szövetkezeti hitelintézetek átalakításának aktuális állapotáról	199
7.4.	A szövetkezeti hitelintézetek jövője a magyar pénzügyi piacon	203
7.5.	Összefoglalás	208
7.6.	Irodalomjegyzék	209
8.	Egyéb banki műveletek és szereplők (Baranyi Aranka).	213
8.1.	Pénzügyi vállalkozások	213
8.2.	A lízing fogalma, története, típusai	215
8.2.1.	A lízing története	215
8.2.2.	A lízing fogalmának meghatározása a hazai jogszabályi környezetben	216
8.2.3.	A pénzügyi lízingszerződés	218
8.2.4.	Lízing fajtái	221
8.2.5.	A lízing tárgya	225
8.2.6.	A lízing ára	227
8.2.7.	A lízing és a hitel, mint eszközfinanszírozás jellemzői	229
8.3.	Faktorálás	231
8.3.1.	A faktorálás fogalma, jogi szabályozása	231
8.3.2.	Milyen jellemzői vannak a faktorálásnak?	232
8.3.3.	A faktoring fajtái	233
8.3.4.	Faktorpiaci kitekintő	236
8.4.	Irodalomjegyzék	238
9.	A bankszektor számviteli sajátosságai (Gulyás Éva)	241
9.1.	Bevezetés	241
9.2.	A hitelintézetek és pénzügyi vállalkozások beszámolójára és könyvvezetésére vonatkozó számviteli előírások	242
9.3.	A hazai számviteli szabályozás	244
9.4.	Az IFRS-ek szerinti szabályozás	250
9.4.1.	A mérleg – pénzügyi helyzet kimutatás – felépítése	251
9.4.2.	Mérlegen kívüli tételek	252
9.4.3.	Átfogó jövedelem-kimutatás	253
9.4.4.	CF és Saját tőke-változás (SOCIE) kimutatás	254
9.5.	Pénzügyi instrumentumok	255
9.5.1.	A pénzügyi instrumentumok fogalma	255
9.5.2.	A valós érték	261
9.5.3.	A pénzügyi instrumentumok besorolására vonatkozó előírások	263

9.5.4.	Fedezeti ügyletek	265
9.5.5.	Magyar sajátosságok következményei	266
9.5.6.	Közzétételi kötelezettségek	268
9.6.	Függelékek	270
9.6.1.	Azonos jelentéssel használt kifejezések és rövidítések	270
9.6.2.	A számviteli kormányrendelet szerinti mérlegséma	271
9.6.3.	A számviteli kormányrendelet szerinti eredménykimutatás felépítése	272
9.6.4.	Egy lehetséges IFRS szerinti bankmérleg	273
9.6.5.	Az Átfogó jövedelemkimutatás egy lehetséges felépítése	274
9.7.	Irodalomjegyzék	275
II. rész A tőkepiac működése		279
10. A tőkepiac és a tőzsde (Végh Richárd, Szarka Gábor)		281
10.1.	A tőkepiac szerepe a gazdaságban	281
10.1.1.	Finanszírozás	284
10.1.2.	Kereskedés és árképzés	288
10.1.3.	Kockázatkezelés	289
10.2.	A tőzsde régen és ma – A tőzsde fejlődése napjainkig	293
10.3.	A Budapesti Értéktőzsde működési környezete és sajátosságai 2019 elején	295
10.4.	A Budapesti Értéktőzsde piacfejlesztési stratégiája 2016-2020	301
10.5.	Irodalomjegyzék	306
11. Befektetési alapok (Tatay Tibor)		309
11.1.	A befektetési alapok rövid története a kezdetektől napjainkig	309
11.2.	A befektetési alapok, mint portfólióbefektetések	313
11.3.	A befektetési alapok létrehozása, működése	319
11.4.	A befektetési alapok csoportosítása	321
11.5.	A hozamok és kockázatok összemérésének gyakorlati kérdései	325
11.6.	Irodalomjegyzék	329
12. Kockázatitőke-alapok (Kovács Tamás)		331
12.1.	Fogalmi értelmezés	331
12.2.	Jogi szabályozás	335
12.3.	A piac számokban – az elmúlt négy év rövid áttekintése	337
12.4.	Irodalomjegyzék	340
III. rész Biztosítási szektor		343
13. A biztosítási piac jellemzői és szereplői (Parádi-Dolgos Anett)		345
13.1.	Bevezetés	345
13.2.	Kockázatok	346
13.3.	A biztosítási piac és szereplői	348
13.4.	Irodalomjegyzék	361

14. Élet- és nem-életbiztosítások (<i>Bartók János</i>)	363
14.1. Személybiztosítás	365
14.2. Életbiztosítás	366
14.2.1. Az életbiztosítások története	366
14.2.2. Az életbiztosítási piac szereplői Magyarországon	367
14.2.3. Az életbiztosítások célja	368
14.2.4. Az életbiztosítási szerződés szereplői	369
14.2.5. Az életbiztosítások típusai	369
14.2.6. Kiegészítő biztosítások	372
14.2.7. Az életbiztosítások egyéb szempontú csoportosítása	373
14.2.8. Az életbiztosítások specialitása	373
14.2.9. A biztosítások költségei	374
14.2.10. A díjtartalék	376
14.2.11. Az életbiztosítási piac gazdasági jelentősége	377
14.2.12. Az életbiztosítási piac intézményrendszere	378
14.2.13. Az életbiztosítási piac szabályozása, etikus biztosítás	379
14.3. Nem-életbiztosítások	385
14.3.1. A nem-életbiztosítások története	386
14.3.2. A nem-életbiztosítási piac szereplői Magyarországon	387
14.3.3. A nem-életbiztosítások célja	388
14.3.4. A nem-életbiztosítási szerződés szereplői	388
14.3.5. A nem-életbiztosítások típusai	389
14.3.6. Kiegészítő biztosítások	392
14.3.7. A nem-életbiztosítások egyéb szempontú csoportosítása	393
14.3.8. A nem életbiztosítások specialitásai	393
14.4. Viszontbiztosítás	394
14.5. A biztosítási szektor kihívásai	395
14.6. Irodalomjegyzék	396
IV. rész Pénztári szektor	399
15. Önkéntes kölcsönös biztosító pénztárak (<i>Gál Veronika Alexandra</i>)	401
15.1. Önkéntes pénztárak fejlődése Magyarországon	402
15.2. Az önkéntes pénztárak működési alapelvei	403
15.3. Az önkéntes pénztárak alapítása	404
15.4. A tagsági viszony	405
15.5. Az alapszabályra vonatkozó előírások	407
15.6. Az önkéntes pénztárak szervezete	408
15.6.1. A közgyűlés feladata és hatásköre	409
15.6.2. Az igazgatótanács feladata és hatásköre	411
15.6.3. Az ellenőrző bizottság feladata és hatásköre	411
15.6.4. Az ügyvezető feladata és hatásköre	412
15.7. A pénztárak gazdálkodása	412
15.8. Az önkéntes pénztárak átalakulása, megszűnése	414

15.9.	Az önkéntes nyugdíjpénztárak	416
15.10.	Az önkéntes önszegélyező pénztárak	418
15.11.	Az önkéntes egészségpénztárak	419
15.12.	A pénztári szektor helyzete és tendenciái	421
15.13.	Irodalomjegyzék	425
16. Magánnyugdíjpénztárak és foglalkoztatói nyugdíjszolgáltató intézmények (Tatay Tibor)		
16.1.	A magánnyugdíjpénztárak	427
16.2.	A foglalkoztatói nyugdíjszolgáltató intézmények	431
16.3.	Irodalomjegyzék	434
V. rész A pénzügyi intézményrendszer működésének egyes speciális területei		
17. A pénzügyi szervezetek szanálása (Kómár András)		
17.1.	A szanálási keretrendszer kialakulása és magyarországi bevezetése	439
17.2.	A hazai szanálási keretrendszer főbb elemei	440
17.3.	A szanálási eszköztár	444
17.4.	Szanálási kollégiumok	445
17.5.	A szanálás finanszírozása	446
17.5.1.	A Szanálási Alap	447
17.5.2.	Az Országos Betétbiztosítási Alap szanálásfinanszírozási szerepe	448
17.6.	Az MKB Bank Zrt. szanálása	448
17.7.	A szanálási keretrendszer jövője	450
17.8.	Irodalomjegyzék	451
18. Az OBA, a BEVA és a Szövetkezeti Hitelintézetek Tőkefedezeti Közös Alapja működésének jellemzői (Pataki László)		
18.1.	Nemzetközi kitekintés	455
18.2.	A hazai betétbiztosítási rendszer jellemzői	456
18.3.	A BEVA működésének jellemzői	464
18.4.	Szövetkezeti Hitelintézetek Tőkefedezeti Közös Alapja	467
18.5.	Önkéntes Betétbiztosítási Alapok	469
18.6.	Irodalomjegyzék	470
19. A pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása, valamint a leküzdésükre irányuló szabályozás (Für István).		
19.1.	A pénzmosás fogalma	473
19.1.1.	A pénzmosás folyamata	474
19.1.2.	Pénzmosási technikák	474
19.2.	A terrorizmus finanszírozása	483

19.3.	Nemzetközi fellépés a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása ellen	484
19.3.1.	ENSZ Egyezmények	484
19.3.2.	A Pénzügyi Akciócsoport (FATF)	485
19.3.3.	Az Egmont Csoport	486
19.3.4.	Az Európa Tanács egyezményei és a Moneyval	487
19.3.5.	Az Európai Unió szabályozása	487
19.3.6.	Az Európai Felügyeleti Hatóságok ajánlásai és iránymutatásai	490
19.3.7.	A Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság ajánlásai	490
19.3.8.	Wolfsberg Csoport	491
19.4.	A pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása elleni hazai szabályozás és intézményrendszer	492
19.4.1.	Előzmények	492
19.4.2.	Hatályos szabályok	492
19.5.	Irodalomjegyzék	498
20.	A hitelintézetek könyvvizsgálata (Hegedűs Mihály)	501
20.1.	Bevezető	501
20.2.	A hitelintézeti könyvvizsgálat környezete	502
20.2.1.	A könyvvizsgálat célja és a könyvvizsgálati kötelezettség	502
20.2.2.	A könyvvizsgálóval szemben támasztott szakmai és függetlenségi követelmények	504
20.3.	A könyvvizsgálati munka szakaszai	507
20.3.1.	A megbízás elfogadásához szükséges alapfeltételek	507
20.3.2.	A könyvvizsgálat tervezése	508
20.3.3.	A társaság tevékenységének megismerése	509
20.3.4.	A kockázatok és kezelésük	510
20.3.5.	Átfogó könyvvizsgálati terv kidolgozása	512
20.3.6.	Az alapvető vizsgálati eljárások, tesztek jellegének, ütemezésének és terjedelmének meghatározása	517
20.3.7.	Az általános kontrollkörnyezet vizsgálata	518
20.3.8.	A csalás kockázatának vizsgálata a hitelintézeti könyvvizsgálat részeként	520
20.4.	A beszámoló vizsgálata egyéb szempontjai	523
20.5.	Irodalomjegyzék	529
VI. rész	A szerzőkről röviden	533

2. A belföldi fizetési forgalom

2.1. A belföldi fizetési forgalom kerete

2.1.1. A belföldi fizetési forgalom meghatározása

Bevezetésül szükséges meghatároznunk a fejezet tárgyát. Könyvünk e pontjában a fizetési forgalommal, ezen belül is a belföldi fizetési forgalommal foglalkozunk. „A gazdasági szereplők egymással szemben teljesített fizetéseinek összességét pénzforgalomnak nevezzük.” (Bartha et al., 2017, 289). Közgazdaságilag tekintve, a gazdasági alanyok egymásnak fizetéseket teljesítenek, azaz pénzbevételeik és pénzkidadásuk keletkeznek. A pénznek ezt a szakadatlan áramlását, mozgását nevezzük pénzforgalomnak.

A belföldi fizetési forgalom definícióján azon fizetési műveletek összességét értjük, amelynek keretében mind a fizető fél pénzforgalmi szolgáltatója, mind a kedvezményezett pénzforgalmi szolgáltatója a Magyar Köztársaság határain belül nyújtja pénzforgalmi szolgáltatását (35/2017. (XII. 14.) MNB rendelet).

A fizetési formákat tekintve a korábbi terminológia szerint beszélhetünk:

- készpénzfizetésről,
- készpénz nélküli fizetésről és
- a készpénzkímélő fizetési formákról.

2009. november 1-től hazánkban több ponton lényegesen megváltozott a fizetési forgalom működési módja. A pénzforgalmi szolgáltatások új logikai működési módja az erről szóló törvényi szabályozás alapján (a pénzforgalom nyújtásáról 2009. évi LXXXV. törvény) alapján az alábbi fizetési módokat különböztethetjük meg:

- a) fizetési számlák közötti fizetés,
- b) fizetési számlához kötődő készpénzfizetés,
- c) fizetési számla nélküli fizetés.

Fontos hangsúlyoznunk, hogy a készpénzes fizetés választható fizetési mód ugyan, de a törvény értelmében nem minősül pénzforgalmi szolgáltatásnak.

A fizetési számlák közötti fizetés esetében két számla közötti pénzmozgásról, a fizetési számlához kötődő készpénzfizetés esetében egy fizetési számlához kötődő pénzmozgásról, míg a fizetési számla nélküli fizetés esetében olyan pénzforgalmi szolgáltatásról beszélünk, amely során nem használunk fizetési számlát.

A pénzforgalom szabályozására szolgáló előírások meghatározzák nemcsak a lehetséges fizetési módokat, hanem előírják a gazdálkodó szervezet számára kötelező bankszámla-nyitást, valamint szabályozzák a szabad pénzeszközök bankszámlán tartásának feltételeit is. Már itt is fontos hangsúlyozni, hogy természetes személyek esetében is létezik számlahasználati kötelezettség: az általános forgalmi adó (áfa) alanyai kötelesek bankszámlán lebonyolítani áfa befizetéseiket, illetve visszaigényléseiket.

2.1.2. A fizetési számla típusai

A **fizetési számla** a pénzforgalmi szolgáltató és az ügyfél írásbeli megállapodása alapján megkötött, a fizetési műveletek teljesítésére szolgáló számla, amelynek egyik legfontosabb típusa a bankszámla. A fizetési művelet fogalma nemcsak a fizető fél (kötelezett) és a kedvezményezett körére vonatkozik, hanem az új előírások alapján fizetési műveleten a fizető fél, a kedvezményezett, a hatósági átutalási megbízás adására jogosult és az átutalási végzést kibocsátó által kezdeményezett megbízás valamely fizetési mód szerinti lebonyolítását értjük.

A számlák esetében rendeltetésük szerint beszélhetünk pénzforgalmi jellegű számlákról, megtakarítási célú számlákról (betétszámla), valamint elkülönített célú pénzeszköz őrzésére szolgáló számlákról (értékpapírletéti számla, fedezeti számla).

Pénzforgalmi számla a számlatulajdonos rendszeres gazdasági tevékenység végzését szolgálja, alkalmas valamennyi fizetési mód lebonyolítására, de nem szolgál meghatározott célt (azaz nem hitelszámla, lekötött betétszámla stb.).

A **folyószámla** a fizetési forgalom lebonyolítására, a számlatulajdonos hitefelvételére szolgál. A folyószámla lényeges tulajdonsága a Ptk. szerint, hogy a felek között kölcsönös tartozás vagy követelést tartalmazhat, vagyis a számla egyenlege negatív is lehet. Ekkor a számlatulajdonos egy összeghatár alatt automatikusan, külön eseti hitelkérelem benyújtása nélkül részesülhet kölcsönben.

A **betétszámla** a megtakarítások kezelésére alkalmas. Egyenlege csak pozitív lehet.

A **fedezeti számla** azoknak az összegeknek elhelyezésére szolgál, amelyek feletti rendelkezési jogáról a számlatulajdonos lemondott. A lemondás oka általában valamilyen cél megvalósítása, mint például importfedezet, akkreditív fedezete stb.

Az **értékpapír letéti számla** az ügyfél értékpapírjainak nyilvántartására szolgáló számlatípus. Számlakivonatot általában sokkal ritkábban küldenek e számláról, mint a pénzforgalmi számlák esetében. Az értékpapír letéti számlák jelentősége egyre nő, mivel emelkedik azon értékpapírok köre, melyeket nem nyomtatnak ki, csak számítógépes nyilvántartásban szerepeltetnek.

2.1.3. A pénzforgalmi jelzőszám

A pénzforgalmi kapcsolatok technikai alapja a pénzintézetek és ügyfelek azonosítására szolgáló kódok, az ún. pénzforgalmi jelzőszámok. A belföldi pénzforgalmi jelzőszámok 16 vagy 24 karakter hosszúságúak és az alábbiak szerint épülnek fel:

- a) az 1-8. pozíció a hitelintézet azonosító száma, az ún. irányító kód (ezen belül az 1-3. pozíció a hitelintézetet, a 4-7. pozíció a fiókot jelöli, a 8. pozíció ellenőrző szám),
- b) I. forma: 9-16. pozíció: számlaszám, a fizetési számla azonosító száma (ebből a 9-15. pozíció a tényleges szám, a 16. helyen ellenőrző szám áll) vagy II. forma 9-24. pozíció (9-23. pozíció a számlaszám, 24. pozíció ellenőrző szám, ekkor a 24 karakter hosszúságú pénzforgalmi jelzőszám 16. számjegye értelemszerűen szabadon kialakítható).

Az ellenőrző számok az előttük álló számjegyek ellenőrzésére szolgálnak, melyeket a következő algoritmus szerint kell képezni: külön az 1-7., valamint külön a 9-15. vagy 9-23. számjegyeket helyi értékük csökkenő sorrendjében meg kell szorozni a 9, 7, 3, 1 ... 9, 7, 3, 1 számokkal, a szorzatokat össze kell adni, és az eredmény egyes helyi értékén lévő számot ki kell vonni 10-ből. A különbség az ellenőrző szám. (Ha a különbség „10”, az ellenőrző szám értéke „0”)

A nemzetközi pénzforgalmi jelzőszámot (IBAN *International Bank Account Number*) az alábbi szabályoknak megfelelően kell kialakítani:

- a) az első két karakter Magyarország ISO 3166 szabvány szerinti országcódja: HU;

- b) a 3-4. karakter az ellenőrzőszám, amelynek algoritmusát az Európai Banki Szabványügyi Bizottság (European Committee for Banking Standards (ECBS) IBAN képzésére vonatkozó szabványa tartalmazza;
- c) az 5-28. karakter a belföldi pénzforgalmi jelzőszám (16 karakter hosszúságú pénzforgalmi jelzőszám esetében az IBAN képzésekor az utolsó 8 karaktert nulla számjeggyel kell feltölteni).

2.1.4. Fizetési szokások Magyarországon

A pénzforgalmi szolgáltatások díjtételeiről az MNB Fizetési rendszer jelentés 2018 kiadványa 7. oldalán megállapítja, hogy azok magasak. „A pénzforgalmi szolgáltatások árai Magyarországon más országokkal összehasonlítva, a pénzügyi tranzakciós illeték árnövelő hatását kiszűrve is relatíve magasak. Jelentős a tranzakciószámától és a fizetési megbízás értékétől függő díjak alkalmazásának az aránya különös tekintettel az átutalásokra, amely az elektronikus pénzforgalom költségeit az azt igénybe vevők számára nagymértékben növeli.” A tranzakciók mögött különböző emberi tényezők és általuk hozott döntések állnak, amelyeket a különböző értékek és az eltérő gondolkodásmód jelentősen befolyásol (Szabó-Szentgróti et al., 2019).

Mindez nem kedvez a pénzforgalmi szolgáltatások bővülésének, bár ennek ellenére, Európához képesti pozíciónk nem rossz. „Többek között a jegybank aktív fejlesztői szerepének eredményeként az átutalási forgalom GDP-hez viszonyított arányában már csak kis mértékű az elmaradás az európai átlaghoz képest.” (MNB Fizetési rendszer jelentés 2018, 7.) A hazai pénzforgalmat különösen a tranzakciót terhelő adótételek terhelik súlyosan.

A gazdasági alanyokat a fizetési mód megválasztásában legtöbbször a múltban kialakult fizetési szokások irányítják. A természetes személyeket ezen felül nem terhelik lényegesebb jogi előírások, a gazdálkodó szektorban azonban hol szigorúbb, hol megengedőbb jogi szabályozás érvényesül a pénzforgalmi rendet, különösen a készpénzforgalom nagyságát illetően.

A közgazdasági irodalomban széleskörűen elemzett a fizetési szokások kérdésköre, különösen a készpénzfizetés és a készpénz nélküli fizetés közötti választás területe. A szakirodalom alapján a készpénzfizetést ösztönző tényezők közé a tranzakció azonnaliságát (könnyen megállapítható, hogyan állunk pénzügyi-

leg, nincs probléma későbbi ellenőrzésekkel vagy az egyenleg túllépésével), az elfogadás egyetemlegessége (készpénzzel bárhol lehet fizetni), a készpénzfizetés egyszerűsége (nem szükséges nyomtatványokat kitölteni, nincsenek formális előírások) és anonimitása (nem tudja meg más, mit vásároltunk).

A készpénzkímélő fizetési formákat a biztonság (számlapénzes fizetés esetén nem lép fel a készpénz elvesztésének vagy ellopásának kockázata), a szabad rendelkezés lehetősége, kényelmessége indokolja. Mindkét fizetési módnak megvan a maga előnye, a döntés attól függ, milyen helyzetben kerül sor a fizetésre, függ a fizetési feltételektől, a pénz felvevője által nyújtott szolgáltatásoktól és a fizetőt jellemző személyes tulajdonságoktól.

A 2017 decemberében a Kormány által elfogadott *Pénzügyi Tudatosság Fejlesztési Stratégia több, az elektronikus fizetési megoldások használatát elősegítő célt fogalmazott meg*. Az elemzés alapján (39. oldal) „A fokozatosságot szem előtt tartva érdemes előírni az elektronikus fizetés – jellemzően a kártyahasználat, vagy más megoldások (2019-től pl. az azonnali fizetés) – lehetőségének széleskörű biztosítását a nagyobb forgalmat bonyolító, vagy jellemzően nagyobb értékű termékek és szolgáltatások értékesítését végző kereskedelmi és szolgáltató egységekben. A kereskedők/szolgáltatók készpénzes bevételei ugyanis további készpénzhasználatot generálnak, ami a gazdaság más területein is támogathatja a rejtett gazdaságot.”

A Stratégia főbb elemei:

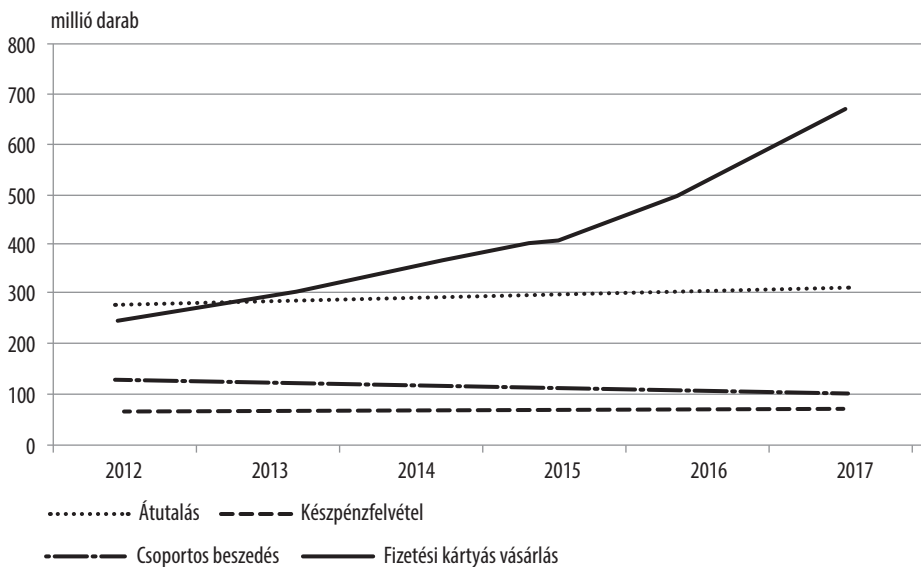
- 2016 decemberében az NGM indított országos szintű POS-telepítési programot, amelynek eredményeképpen 30 ezer új terminál kerülhetett kihelyezésre a kereskedőkhöz. A kereskedők mentesültek a telepítési költség alól és a felszámítható jutalék nem lehet több mint 1%. A vállalkozások közötti készpénzhasználat csökkentésére vonatkozó szabályozás a vállalatok közötti készpénzes fizetésekre vonatkozó limitet a jövőben csökkenteni szeretné.
- A Stratégia további célja a munkabérek és egyéb pénzbeli juttatások számára utalásának széles körben történő elterjesztése. Az alap-számla, valamint a jövőben létrehozandó szociális fizetési számla konstrukció bevezetésével a munkavállalók döntő többségének már rövidtávon sem okozhat hátrányt ez az intézkedés.

- Az állami kifizetések elektronizálásának ösztönzése Az állami támogatások és segélyek jelentős része még ma is készpénzben kerül kifizetésre. Számos nemzetközi példához hasonlóan célszerű bevezetni azt a gyakorlatot, hogy az állami támogatások minél nagyobb arányban fizetési számlára kerüljenek. Az előző pontban említettekhez hasonlóan ezt a bevezetni tervezett új szociális alapszámla konstrukció elvileg mindenki számára lehetővé tenné. Az állami kifizetések fokozatos elektronikus útra terelése jelentős megtakarítást is eredményezhet, mivel az átutalás a postai kifizetésnél jelentősen olcsóbb.
- Az állami intézmények felé irányuló befizetések elektronizálása (pl. okmánybélyeg) esetén minden esetben meg kell teremteni az elektronikus fizetés lehetőségét. A NAV esetében ez már megtörtént, de a helyi adók tekintetében ez a lehetőség még nem általános gyakorlat.

A jövőbeni fejlesztés érdekes és talán leginkább döntő változást generáló kérdésköre a digitális jegybankpénz kibocsátása. A jelen időszakra a technológiai innováció elért arra a szintre, hogy a jegybankok digitális formában is teremthetnek olyan jegybankpénzt, mely a lakossági és a vállalkozói szektor rendelkezésére is állna. „A digitális jegybankpénz bevezetése alapvetően változtatná meg a pénzügyi közvetítő szektor működését és több szempontból érinti a központi bankok feladatkörét. Az érintett jegybanki területek közé tartozik a pénzforgalom, amelynek hatékonysága nőhet az új típusú jegybankpénz forgalomba hozatalával, mert a készpénz költséges előállítás és kezelése helyett a digitális formátum társadalmi szinten megtakarítást eredményezhet.” (MNB Fizetési rendszer jelentés 2018, 10.)

A digitális jegybankpénz bevezetése kockázatos tevékenység, alapvetően nem is a pénzforgalom, hanem a monetáris politika és pénzügyi stabilitás szempontjából is. Személy szerint is döntő jelentőségűnek tartom, hogy az MNB az angol, a dán, a svéd jegybank és az Európai Központi Bank munkájával párhuzamosan „szakmai szempontból fontosnak tartja a kérdés megalapozott vizsgálatát” (MNB Fizetési rendszer jelentés 2018, 10.).

A főbb fizetési formák változásának hatását tanulmányozva (1. ábra) megállapíthatjuk, hogy a 2012 óta eltelt időszak során a kártyás fizetési forgalom számottevő bővülése a legfontosabb tendencia. Ez a forgalom 2017 végére több mint kétszeresére nőtt, megközelítette a 700 millió darabos forgalmat.

1. ábra: A fizetési számlához kapcsolódó főbb fizetési műveletek forgalma (2012-2017)

Forrás: MNB Fizetési rendszer jelentés (2018, 16)

2.2. Fizetési formák

A jelenleg belföldön használatos, e fejezetben tárgyalt fizetési módok közé három típus tartozik:

- fizetési számlák közötti fizetés,
- fizetési számlához kötődő készpénzfizetés,
- fizetési számla nélküli fizetés.

2.2.1. Az átutalás

Az **átutalás** megbízással a számlatulajdonos a számláját vezető pénzforgalmi szolgáltató számára megbízást ad, hogy a megbízásban megjelölt összeget számolja el bankszámlája terhére a feltüntetett számlatulajdonos bankszámlája javára. Az átutalási megbízás értékhatárra tekintet nélkül benyújtható. Az átutalás jogi definíciója a pénzforgalmi szolgáltatások nyújtásáról a 2009. évi LXXXV. törvény szerint: „a fizető fél rendelkezése alapján végzett olyan pénzforgalmi szolgáltatás, amelynek során a fizető fél számláját a kedvezményezett javára megterhelik, valamint a hatósági átutalás és az átutalási végzés alapján történő átutalás”.

E fizetési forma feltételezi a partnerek közötti bizalmat, hiszen az áru (szolgáltatás) átvétele előtti fizetés esetén a vevő vállal kockázatot, míg utólagos fizetés esetén az eladó kockázata áll fenn. Belföldi és nemzetközi fizetési forgalomban egyaránt használatos, a két forgalmi viszonylatban lényege megegyezik.

Átutalási megbízás benyújtható későbbi időpontra vonatkozóan is. Amennyiben a számlatulajdonos nem a benyújtási, illetve az azt követő napon kívánja az átutalást végrehajtatni, az értéknap rovatba be kell írnia a kívánt teljesítési dátumot.

A pénzforgalmi szabályozás csak a különös eseteket nevesíti, eszerint az átutalás, különösen a csoportos átutalás, a rendszeres átutalás és a hatósági átutalás és átutalási végzés.

Csoportos átutalás

Csoportos átutalás esetén a fizető fél a pénzforgalmi szolgáltatójával történt megállapodás alapján az azonos jogcímű, különböző kedvezményezettek javára szóló átutalási megbízásokat kötegelve, csoportos formában is nyújtja be. Legjellemzőbb felhasználási területe a gazdálkodók és állami szervezetek által indított havi bérfizetés. Ekkor a megbízó az átutalást kötegelve nyújtja be, ezzel jelentősen automatizálhatja a munkafolyamatot.

Rendszeres átutalás

Rendszeres átutalási megbízással a fizető fél meghatározott összegnek meghatározott időpontokban (ezek az ún. terhelési napok) ismétlődően történő átutalására ad megbízást a pénzforgalmi szolgáltatójának. Jellemző azokban az esetekben, amikor ismétlődően azonos kedvezményezettnek, azonos összeget kívánunk átutalni.

Hatósági átutalási megbízás és átutalási végzés

A hatósági átutalási megbízás és átutalási végzés folyamatának lépései:

1. A kedvezményezett saját pénzforgalmi szolgáltatója útján kezdeményezi a hatósági átutalási megbízást.
2. A kedvezményezett fizetési számláját vezető pénzforgalmi szolgáltató a hatósági átutalási megbízás befogadása előtt ellenőrzi a kedvezményezettre vonatkozó adatokat: a hatósági átutalási megbízásban megjelölt kedvezményezett számlatulajdonos és a pénzforgalmi jelzőszám összetartozását és a rendelkezésre jogosultnak a pénzforgalmi szolgáltatónál bejelentett aláírását.

3. Ezután a kedvezményezett fizetési számláját vezető pénzforgalmi szolgáltató továbbítja az adatokat a fizető fél fizetési számláját vezető pénzforgalmi szolgáltatóhoz.

Fontos eleme e fizetési altípusnak, hogy a fizető fél fizetési számláját vezető pénzforgalmi szolgáltató a hatósági átutalási megbízásról és az átutalási végzésről annak teljesítése, részteljesítése, vagy sorbaállítása előtt **nem értesítheti a fizető felet**. Ezután viszont **értesítési kötelezettsége keletkezik**, vagyis a pénzforgalmi szolgáltató a hatósági átutalási megbízás és az átutalási végzés (rész)teljesítéséről, illetve sorbaállításáról a teljesítéssel, illetve a sorbaállítással egyidejűleg a hatósági átutalási megbízás és az átutalási végzés adattartalmának közlésével haladéktalanul, írásban értesíti a fizető fél számlatulajdonost.

Az átutalási forma népszerű Magyarországon. E népszerűség mutatószáma az átutalás összegének GDP-hez mért aránya, mely hazánkban 2012 és 2016 között rendre 13,6; 13,6; 14,2; 14,5 és 16,0%-ot tett ki. Összehasonlításul az Európai Unió 2016. évi értéke 17,7%. Az átutalás aránya hazánkban 2017-ben 16,2%-ra nőtt. (MNB Fizetési rendszer jelentés 2018.)

Fontos jövőbeni újdonság, hogy a tervek szerint 2019 júliusától életbe lép az azonnali fizetési rendszer. A 2017 decemberében megjelent új pénzforgalmi MNB rendelet már tartalmazza az azonnali átutalás, valamint az azt kiegészítő szolgáltatások 2019. július 1-jétől hatályos részletes lebonyolítási szabályait. Ezek közül legfontosabb a határidő: az azonnali átutalási megbízás teljesítésére a fizető fél pénzforgalmi szolgáltatójának a rendelkezésre álló idő a fizetési megbízás átvételétől számítva, legfeljebb 5 másodperc. „A már bevezetett európai rendszerek például Angliában, Dániában vagy Svédországban kedvező képet mutatnak a pénzforgalom átalakulásáról. Elmondható, hogy jellemzően nem a kártyás fizetési forgalom csatornázódott át az új fizetési módba, hanem a társadalmilag drágább és kevésbé hatékony készpénzes fizetések száma csökkent.” (MNB Fizetési rendszer jelentés 2018, 47.)

2.2.2. Beszedési megbízás

Az átutalás mellett e fizetési mód másik lényeges altípusa a beszedési megbízás. A beszedési megbízással a kedvezményezett megbízza a fizetési számláját vezető pénzforgalmi szolgáltatót, hogy fizetési számlája javára, a fizető fél fizetési számlája terhére meghatározott összeget szedjen be. A kedvezményezett a beszedési megbízást a fizetési számláját vezető pénzforgalmi szolgáltatóhoz nyújtja be.

A pénzforgalom jogi szabályozása szerint beszédés különösen:

- a) a felhatalmazó levélen alapuló beszédés,
- b) a váltóbeszedés,
- c) a csekkbeszedés,
- d) a csoportos beszédés,
- e) a határidős beszédés,
- f) az okmányos beszédés.

Felhatalmazó levélen alapuló beszédés

A felhatalmazáson alapuló beszédés során a fizető fél számlatulajdonos a pénzforgalmi szolgáltatójánál bejelentett módon felhatalmazó levélben engedélyezi a kedvezményezett számára beszédési megbízás benyújtását.

Váltóbeszedésen alapuló beszédés

Ha a beszédési megbízás váltón alapuló követelés beszedésére irányul, a váltó egyenes adósának a felhatalmazását a váltó testesíti meg. Ennek a típusnak elengedhetetlen feltétele, hogy a váltón alapuló beszédési megbízáshoz a váltó eredeti példányát csatolja a benyújtó. Lehetőség van a váltókezesekkel, illetve a megtérítési váltóadósokkal szemben a váltón alapuló követelésre irányuló beszédési megbízás benyújtására is, ez külön felhatalmazó levél alapján nyújtható be.

Csekkbeszedés

Ha a beszédési megbízás csekk összegének beszedésére irányul, a csekk kibocsátójának a felhatalmazását a csekk testesíti meg. A csekkbeszedési megbízáshoz a benyújtó a csekk eredeti példányát csatolja.

Csoportos beszédés

Csoportos beszédésről beszélünk akkor, ha az érintett fizető felek felhatalmazása alapján a kedvezményezett a számlavezető pénzforgalmi szolgáltatójával történt megállapodás szerint az azonos jogcímű, különböző fizető felek fizetési számlái terhére szóló, terhelési nappal ellátott beszédési megbízásokat kötegelve, csoportos formában nyújtja be.

A pénzforgalmi szolgáltató a csoportos beszédési megbízásról annak teljesítése előtt értesítheti a fizető felet. A fizető fél a terhelési napot megelőző munkanap végéig a csoportos beszédési megbízás teljesítését letilthatja a fizetési számláját vezető pénzforgalmi szolgáltatójánál. A letiltás csak a beszédési megbízás teljes

összege ellen tehető. Letiltás esetén a pénzforgalmi szolgáltató a letiltásban foglaltak szerint jár el, a letiltás indokoltságát és jogosságát nem vizsgálja. A letiltás a felhatalmazás érvényességét és feltételeit nem érinti.

A csoportos beszedési megbízás teljesítéséről, valamint a nemteljesítésről és annak okáról a fizető fél fizetési számláját vezető pénzforgalmi szolgáltató a kedvezményezett fizetési számláját vezető pénzforgalmi szolgáltatót értesíti.

Határidős beszedés

A határidős beszedési megbízás használati köre korlátozott, mert csak a kincstárnál számlát vezető ügyfél terhére alkalmazható fizetési altípus. A határidős beszedési megbízással a kedvezményezett megbízza a fizetési számláját vezető pénzforgalmi szolgáltatót, hogy pénzforgalmi számlája javára, a kincstárnál számlával rendelkező fizető fél terhére meghatározott összeget szedjen be megállapodás alapján.

A kedvezményezett a fizető fél számára a fizetés teljesítése elleni kifogás – mely lehet részbeni vagy teljes – megtételére határidőt szabhat, ez az ún. kifogásolási határidő. A kifogásolási határidő időpontja maximum a megbízás benyújtását követő tizedik munkanap lehet. A határidős beszedési megbízás benyújtásáról annak teljesítése előtt a kincstár a fizető felet előzetesen értesíti, és a megbízást a fizető fél rendelkezése szerint a fizetést elindítja, ha a fizető fél a kifogásolási határidőn belül nem él kifogásolási jogával, vagy leállítja, ha az ügyfél él kifogásolási jogával. Kifogásolás esetén a kincstár a kifogásolásban foglaltak szerint jár el, a kifogásolás indokoltságát, illetve jogosságát nem vizsgálja.

Okmányos beszedés

Okmányos beszedés esetében a kedvezményezett fizetési feltételhez köti az okmányok átadását. Az okmányos beszedésre vonatkozó megbízással az alapügylet kedvezményezettje a követelés alapjául szolgáló okmányokat azzal a megbízással adja át a fizetési számláját vezető pénzforgalmi szolgáltatónak, hogy azokat csak fizetés, váltóelfogadás vagy más feltételek teljesítése esetén szolgáltatassa ki a fizető félnek.

A hatályos szabályozás szerint tehát a korábban alkalmazott beszedés típusok közül az azonnali inkasszó e néven megszűnt. Szintén megszűntek a határozaton, illetve jogszabályon alapuló inkasszók, de azonos tartalommal, csak hatósági átutalásra átnevezve (az átutalás fizetési módban) él tovább a korábbi végrehajtói inkasszó.

2.2.3. Okmányos meghitelezés (akkreditív)

Az okmányos meghitelezés (documentary credit) alapvetően nemzetközi viszonylatban jellemző, Magyarországon belföldi viszonylatban ritka, de létező fizetési forma. Az akkreditív tulajdonképpen egy fizetési ígéret: a pénzforgalmi szolgáltató (az ún. nyitó pénzforgalmi szolgáltató) – az alapügyletben kötelezett megbízása alapján – saját nevében arra vállal kötelezettséget, hogy ha a kedvezményezett meghatározott határidőn belül a meghatározott okmányokat – rendszerint az áru feladását igazoló, és az áru feletti rendelkezési jogot biztosító okiratot – hozzá benyújtja, akkor az okmányos meghitelezésben meghatározott összeget a vevő számlája terhére részére megfizeti.

Az akkreditívügylet létrejöttéhez legalább három fél szükséges:

- a vevő (importőr), aki akkreditívnyitási megbízást ad bankjának;
- a pénzforgalmi szolgáltató (rendszerint a vevő hitelintézete), amely a feltételek teljesülése esetén fizetését ígéri, és
- az eladó (exportőr), aki az akkreditív kedvezményezettje.

Az akkreditív időrendben első jogviszonya a vevő és a nyitó pénzforgalmi szolgáltató között jön létre a vevő akkreditív nyitási megbízása alapján. Ettől független az akkreditív alapvető jogviszonya, amely a nyitó pénzforgalmi szolgáltató és az eladó között jön létre, amikor a kedvezményezett kézhez kapja az akkreditívet. Ez az eladó számára nem kötelezettség, hanem annak lehetősége, hogy a feltételek teljesítése után biztosan hozzájusson az akkreditív összegéhez. Az eladónak általában nincs kapcsolata a nyitó pénzforgalmi szolgáltatóval, ezért az akkreditívügyletbe bekapcsolódik egy (vagy több) az eladóval kapcsolatban álló másik pénzforgalmi szolgáltató is. A közbeiktatott pénzforgalmi szolgáltató(k) nak mindig a nyitó pénzforgalmi szolgáltató ad megbízást vagy felhatalmazást.

Akkreditív nyitásakor a bekapcsolódó pénzforgalmi szolgáltató lehet:

- **avizáló (értesítő)** pénzforgalmi szolgáltató, amely csak a „postás” szerepét tölti be a nyitó bank és az eladó között. Feladata mindössze a pontos, késedelemmentes okmánytovábbítás mindkét irányban.
- **igazoló (megerősítő, konfirmáló)** pénzforgalmi szolgáltató: a nyitó pénzforgalmi szolgáltató kötelezettségvállalását erősíti meg azzal, hogy emellé a saját kötelezettségvállalását is mellékeli.

Akkreditív igénybevétele során a bekapcsolódó pénzforgalmi szolgáltató lehet:

- **fizető** pénzforgalmi szolgáltató, amely a nyitó bank kifejezett felkérésére teljesít kifizetést az eladó számára;
- **negociáló** pénzforgalmi szolgáltató, amely a saját költségére és kockázatára megveszi az eladótól az okmányokat (kamatlevonással), ezzel átvállalja az eladónak az akkreditívból eredő kötelezettségeit és jogait, az adott okmányok értékéig.

2.2.4. Bankkártya

A bankkártya üzletág szereplőit négy fő csoportba soroljuk:

1. Kibocsátó: A bankkártya tulajdonképpeni feltalálói éttermek, áruházak, benzinkutak, akik a náluk vásárló, szórakozó ügyfeleknek akartak ezáltal kényelmet és kedvezményt biztosítani. Idővel a pénzintézetek bankszámla tulajdonosainak meghatározott szabvány szerint kártyát bocsátott ki. A kibocsátó korlátozhatja a felhasználók körét, pl. letilthatja számláját a limithatárt gyakran átlépő ügyfeleitől, vagy hitelt vissza nem fizető ügyfeleitől megtagadja a kártyakiváltást.
2. Kártyabirtokos: Az a személy, aki elfogadva a bankkártya szerződés feltételeit, használja azt.
3. Elfogadóhely: Akivel a pénzintézet szerződést köt, hogy az általa kibocsátott bankkártyát fizetőeszközként elfogadja.
4. Elfogadó bank: az elfogadóhely hitelintézete.

A **tranzakció terhelése szempontjából** a kártya lehet:

1. **használatkor terhelt kártya**

E kártya típus a tranzakciókor, vagy röviddel azután terhelt. Ide tartozik az elektronikus leolvasható kártyák nagy része.

2. **halasztott fizetést lehetővé tévő kártya**

- Halasztott terheléses (charge card) kártya, melynek birtokosa egy adott időszak alatt bármekkora összeget költhet, tartozását egy bizonyos periódus letelte után egy összegben kell rendeznie. Ez azt jelenti, hogy általában 30-45 napig kamatmentes hitelnújtás történik (a készpénz-felvételt kivéve).

- Klasszikus hitelkártya (credit card). Az ilyen típusú kártyák esetén a bank és ügyfele a bankkártya szerződés megkötésekor egy hitel-szerződést is köt, melyben rögzítik a fél hitel visszafizetési, hitel nagyság és kamatfeltételeit.
- Budget card, melynek birtokosa rulírozó hitelkeretet vehet igénybe, a klasszikus hitelkártyához képest saját ütemezésében.

3. előre fizetett kártya

A kártyabirtokos az összeget előre kifizeti (ilyen a telefonkártya, parkolási kártya, üzemanyag-kártya).

A tapasztalatok azt mutatják, hogy a bankkártyák elterjedtségét nagymértékben növelte a kártyához tartozó hitellehetőség biztosítása. A hitelkártyák jelentős előnyöket biztosítanak tulajdonosaik számára. A kártya sokszor kényelmesebb fizetési mód, mint a csekk vagy a készpénz. A hitelfelvétel a kártya segítségével rendkívül kényelmes, hiszen nem kell a hitelcél megindokolni, nincsenek a hitel előterjesztésnek költségei stb. A költségek tervezését segíti, hogy a tulajdonos határozhatja meg a havi törlesztőrészletek nagyságát. Mindezek az előnyök megsokszorozódnak azáltal, hogy a kártyákat nemcsak belföldön, hanem nemzetközileg széles körben is elfogadják.

A hitel igénybevételének lehetősége a hitelintézetek oldaláról is előnyös. A kártya jövedelmezőségének alapja ugyanis az elfogadóhelyek által fizetett jutalék és az ügyfél által az igénybe vett kártyahitel után fizetett viszonylag magas kamat.

A kártyarendszerek technikai csoportosítása

A kártyák technikai csoportosítása során történetileg első a **dombornyomású kártya**. Olyan plasztikkártya, amelyen a fontosabb, a kártya birtokosát azonosító adat karakterei a kártya szintjéből kidomborodnak. Egy egyszerű mechanikus szerkezetbe (ezt a szakzsargonban „vasaló”-nak nevezik) helyezve, önindigós papír és egy gumihenger segítségével a kártya lenyomata megjelenik a formanyomtatványon, melynek mezői viszont az elfogadó hely adatait tartalmazták.

A rendszer előnye, hogy kis beruházással megvalósítható. Hátrányai közé tartozik, hogy a kártya elvesztése esetén a jogosulatlan felhasználás igen könnyű, hiszen csupán az aláírás utánzását kell megtanulni. Másik nagy hátránya a kártyarendszernek, hogy a bizonylatokat postai úton kell továbbítani, és ez – az

online rendszerekkel ellentétben – nagymértékben megnyújtja a lebonyolítás fázisának időszükségletét.

A **mágnescsíkos kártya** nevét onnan kapta, hogy a kártya hátlapján mágnescsík található. A mágnescsíkon levő adatok az országot, a bankot, az ügyfelet, magát a kártyát és a kártya felhasználását azonosítják. Minimálisan ezek az adatok szükségesek bármely művelet elvégzéséhez.

Egy művelet teljes lebonyolításához szükség van a kártyán a PIN-kódra (Personal Identification Number - személyi azonosító szám), amely bizonyos értelemben elektronikus aláírás. Ez a kód csak a megbízót azonosítja. A biztonság elsősorban diszkréciót kíván: csak az ügyfél ismerheti a belépési kódját. A PIN-kód általában egy négyjegyű szám. Jelentősége különösen akkor lép előtérbe, ha az ügyfél elveszti a kártyát, hiszen ekkor a PIN-kód ismerete nélkül igen meglehetősen nehéz a kártyával való visszaélés.

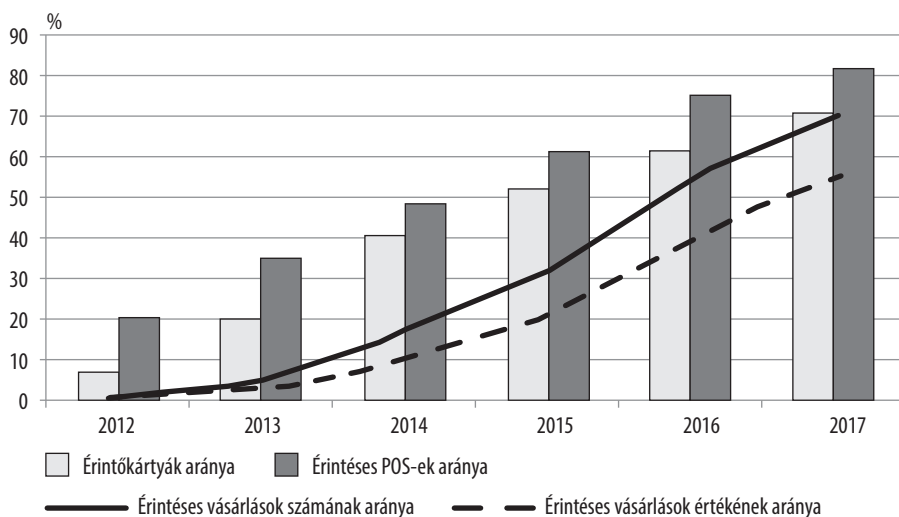
A kártyák harmadik típusa a **chipes kártya**. Ez egy olyan memóriát tartalmaz, melynek segítségével a kártya tartalma írható és olvasható. A felhasználáskor maga a kártya rögzíti a tranzakció adatait.

A negyedik típusnak, az **optikailag leolvasható kártyáknak** két típusa a **hologramos** és a **lézerkártya**. Tárolókapacitásuk óriási, áruk ehhez viszonyítva alacsony. Elterjedését viszont hátráltatja, hogy leolvasásához viszonylag költséges leolvasókészülék szükséges.

Új típus a **biometrikus kártya** is, mely ujjlenyomattal vagy a szem fizikai jellemzőivel azonosítja tulajdonosát. A leolvasó rendszer élő, emberi szövetet azonosít.

Az **érintés nélküli bankkártyás fizetés** Magyarországon 2009-ben indított technológia. Ennek fizetési sebessége a leggyorsabb készpénzfizetéssel azonos, tehát azzal, amikor a már pontosan előre elkészített készpénzt adjuk át a pénztárosnak. Az érintés nélküli (contactless) technológiával a kártyát elegendő az elfogadó terminálhoz néhány centiméterre közelíteni, mely kiküszöböli a kártyák véletlen leolvasását és egy csipogás, valamint a terminál felirata bizonyítja a tranzakció elfogadását. Ez a fizetési mód Magyarországon 5 000 forint alatti összeg alatt használható.

Az MNB Fizetési rendszer jelentés 2018 kiadványa szerint hazánkban a fizetési kártyák több mint 70, a POS terminálok 80 százaléka támogatja az új technológia használatát. Az érintéses technológia elterjedésében pedig Magyarország Európa élmezőnyében van. 2017 végére az érintéses kártyás vásárlások az összes vásárlás több mint kétharmadát tette ki. Ez 412 millió darab vásárlást jelentett, mely a teljes forgalom felét, 2 326 milliárd forintot tett ki (lásd 2. ábra).

2. ábra: Az érintőkártyás technológia terjedése a magyarországi fizetési kártyás rendszerben (2012-2017)

Forrás: MNB Fizetési rendszer jelentés (2018, 18)

Végül megemlítendőek még az előbbi típusok együttes alkalmazásával létrejött **hibridkártyák** is. Igen elterjedt a mágnescsíkos és a chipes kártyák együttes alkalmazása. Ez egyrészt a kölcsönös előnyök kiaknázására szolgál, másrészt növeli az adott kártya elfogadottságát, hiszen a kártya mindkét típusú leolvasóegységgel rendelkező felhasználási helyen alkalmazható.

A bankkártyával lebonyolított fizetés fontos törvényi szabálya, hogy a terhelés összegének – mely lehet fizetési számlára terhelt vagy hitelkeret terhére elszámolt összeg – meg kell egyeznie a bizonylaton szereplő összeggel, vagyis az semmilyen kezelési stb. költséggel nem csökkenthető.

2.2.5. Fizetési számlához kötődő készpénzfizetési és fizetési számla nélküli fizetési mód

A pénzforgalmi szolgáltatások második fő csoportját azok a szolgáltatások képezik, melyek egy fizetési számlához kötődnek. Ezek az alábbi altípusokba sorolhatók:

- készpénzfizetésre szóló csekk kibocsátása és beváltása,
- készpénzbefizetés fizetési számlára,
- készpénzkifizetés fizetési számláról.

Készpénzfizetésre szóló csekk kibocsátása és beváltása

A számlatulajdonos készpénzfizetésre szóló csekket abban az esetben bocsáthat ki, ha a számlavezető pénzforgalmi szolgáltatójával csekkszerződést kötött.

A csekk lehet névre szóló és bemutatóra szóló. A megnevezett személyre szóló csekk esetén a csekk beváltójának jogosultságát (legitimáció) a pénzforgalmi szolgáltató köteles ellenőrizni. A bemutatóra szóló csekk esetében a csekken nem szerepel a kedvezményezett neve, így a pénzforgalmi szolgáltató részéről nincs szükség legitimitás-vizsgálatra. A csekk átruházásának egyszerűsége miatt kedvelt csekktípus.

A pénzforgalmi szolgáltatóhoz eljuttatott készpénzfizetésre szolgáló csekk terhére a pénzforgalmi szolgáltató a fizetési számla egyenlege erejéig teljesít kifizetést. A csekket bemutató személlyel, vagy a csekken megnevezett kedvezményezettel (csekkbirtokos) a pénzforgalmi szolgáltató a csekk hátlapját az összeg átvételének elismeréseként aláírhatja.

Készpénzbefizetés fizetési számlára

E fizetési forma esetén készpénzbefizetés a számlavezető pénzforgalmi szolgáltató bármely pénztáránál és egyes, befizetési funkciót ellátó bankjegykiadó automatáknál teljesíthető. A számlavezető pénzforgalmi szolgáltatón kívül más pénzforgalmi szolgáltató is elfogadhat készpénzbefizetést, feltéve, hogy a két pénzforgalmi szolgáltató között létezzon érvényes megállapodás. Ilyen megállapodáson alapuló kölcsönös szolgáltatás megvalósítását régóta tervezik Magyarországon bevezetni a szövetségi hitelintézetek (Moizs – Szabó, 2016; Moizs, 2010).

A pénztáraknál készpénzbefizetési célra szolgáló nyomtatvánnyal (pl. befizetési lappal, készpénzátutalási megbízással) vagy a pénztárbizonylat aláírásával fizethető be készpénz a fizetési számlára.

Készpénzkifizetés fizetési számláról

Fizetési számláról készpénz a számlavezető pénzforgalmi szolgáltatónál, valamint a vele erre szerződött más pénzforgalmi szolgáltatónál vehető fel. A számlavezető pénzforgalmi szolgáltató, valamint más pénzforgalmi szolgáltató pénztáránál az alábbi módokon történhet készpénz kifizetés:

- készpénzkifizetési célra szolgáló nyomtatvánnyal (pl. kifizetési lappal, kivételi bizonylattal),
- a pénztárbizonylat aláírásával,
- csekk felhasználásával,
- készpénzfelvételi utalvánnyal.

A számlatulajdonos a bankszámlája terhére kiállított készpénzfelvételi utalvány segítségével készpénzt vehet fel a számlavezető pénzforgalmi szolgáltató, illetve – külön megállapodás esetén – más pénzforgalmi szolgáltató pénztáránál. A készpénzfelvételi utalványt a kiállítás napját követő nyolc naptári napon belül kell bemutatni a hitelintézet pénztárában, ezután a kifizetés nem teljesíthető.

A kifizetés során a bankszerv kétféle módon járhat el:

- ha a készpénzfelvételi utalványon a számlatulajdonos nem határozza meg a konkrét személyt a készpénzfelvétellel, akkor az utalvány bemutatóra szóló típusú, vagyis a bank az utalvány bemutatójának fizeti ki a készpénzt.
- ha a megbízó (a számlatulajdonos) megnevezi a készpénzfelvételre jogosult személyt, akkor a bank csak neki szolgáltathatja ki a megfelelő összeget.

A pénzforgalmi szolgáltató a készpénzfelvételi utalvány hátlapján az összeg átvételének elismeréseként aláírhatja. Ennél a fizetési módnál lehetőség van készpénzfelvételi utalvány-füzet használatára is. Ez az utalvány két részből áll: tőszelvény (a füzetben marad) és utalvány.

Kifizetési utalvány

A kifizetési utalvány kiállításával a számlatulajdonos megbízza a hitelintézetet, hogy a bankszámlája terhére meghatározott összeget postai úton fizesse ki a címzettnek. A számlatulajdonos a kifizetési utalványokat feladójegyzékbe foglalva nyújtja be a hitelintézethez, amely azok postai költséggel növelt összegével megterheli a bankszámlát, és az utalványokat átadja a székhelyén működő postahelynek, postai érvényesítés és a címzettek lakhelye szerint illetékes postahelyhez való továbbítás céljából.

Fizetési számla nélküli fizetés

A fizetési számla nélküli fizetés vizsgálatakor a **készpénzáttalás** folyamatát vizsgáljuk. A készpénzáttalás olyan fizetési számla használata nélküli pénzáttalás, amelynek során a készpénzáttalás tárgyát képező összeget a pénzforgalmi szolgáltató a pénztáránál való kifizetéssel vagy postai úton (kézbesítéssel) bocsátja a kedvezményezett (címezett) rendelkezésére.

2.2.6. A csekk

A csekk alapviszonya szerint a csekk kibocsátója utasítja bankját, hogy a csekkben megjelölt összeget számlaköveteléséből fizesse ki a csekk bemutatójának.

A csekkel történő fizetési forgalomnak négy szereplője lehet:

- A csekk kibocsátója, aki a számlája terhére fizetésre szólítja fel a saját bankját.
- A címezett vagy a csekk kifizetője, aki a fizetést teljesíti. Általában a csekk kibocsátójának a bankja.
- A csekk birtokosa, akinek részére a csekket kiállították, tehát a kedvezményezett a csekken feltüntetett összegig.
- A csekk-kezes, aki kezességet vállal a kiállított összegre.

A csekk szigorú törvényi előírásoknak megfelelő formában kiállított értékpapír. A formai követelmények (ún. alaki kellékek) közül bármelyik is hiányzik, a csekk jogi szabályok az okiratot már nem tekintik csekknek.

A csekk alaki kellékei:

1. a csekk megjelölés az okiraton a kiállítás nyelvéen,
2. meghatározott pénzösszeg kifizetésére szóló feltétlen meghagyás,
3. a fizetésre kötelezett (címezett) megnevezése, telephelye, a fizetési hely megjelölése,
4. a csekk kiállításának helye és napja,
5. a kibocsátó aláírása.

Vannak még nem kötelező, ún. **kereskedelmi alaki kellékek** is: előre gyártott nyomtatványokon szereplő kiegészítő adatok (számlaszám, számlatulajdonos neve stb.), amelyek annak érdekében készülnek, hogy a banki ügyfelek által kiállított csekkek minél pontosabbak legyenek. A csekket megtekintéskor fizetik ki, a fizetésért a kibocsátó felelős.

A csekkel történő fizetés kedvező a kibocsátó részéről, mert a tényleges fizetés csak akkor történik meg, ha a kedvezményezett a címzettnél bemutatja. A kedvezményezett számára azonban az átutalás kedvezőbb, ezért inkább ezt részesítik előnyben. Fennállhat annak a veszélye, hogy a csekknek nem lesz fedezete, ezért csak megbízható partnertől szabad elfogadni (Széles, 2013).

A csekket névre szólóan vagy bemutatóra szólóan lehet kiállítani. Ha a csekken a kedvezményezett nevét nem tüntetik fel, akkor bemutatóra szóló. Ilyen csekket a címzett annak fizeti ki, aki ezt bemutatja. Lényegében ilyenkor fizetési eszközként funkcionál.

A csekk lehet továbbá:

- **fizetési csekk**, amely a megnevezett összeg készpénzben történő felvételére szolgál,
- **elszámoló csekk**, amelynek kibocsátója felszólítja a bankot, hogy a megjelölt összeget a bank egy másik ügyfelének bankszámláján írja jóvá. Előlapján szerepel a „csak elszámolásra” megjelölés.

A csekkek speciális típusa az utazási csekk. Az utazási csekk bevezetését az idegenforgalom és az üzleti élet tette szükségessé. Fontossága abban jelenik meg, hogy ne kelljen sok készpénzzel utazni. Lényegét tekintve azonos egy bemutatóra szóló csekkel, amit egy bank vagy utazási iroda állít ki. A kibocsátó neve ad olyan biztonságot, hogy bárhol a világon megvásárolják. A csekk biztonságát az is jelenti, hogy a tulajdonos mind a vásárlása, mind pedig a beváltása alkalmával adott bankügyintéző előtt írja alá.

2.3. Irodalomjegyzék

Baka Istvánné, Dancsó József, Ligeti Sándor, Vágyi Ferenc, Szarvas Ferenc, Varga József, Kürthy Gábor. Baka Istvánné, Kürthy Gábor (szerk.) (2012): Bankismeretek: Egyetemi tankönyv. Budapest: Tanszék Kft., 2012. 105 p. ISBN 978-963-88777-4-1

Bartha Lajos – Luspay Miklós – Varga Lóránt (2017): Pénzforgalom és pénzügyi infrastruktúrák. In: Modern jegybanki gyakorlat. Magyar Nemzeti Bank 2017. <https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-modern-jegybanki-gyakorlat.pdf>
Letöltés időpontja: 2019. január 5.

- MNB (2018): Fizetési rendszer jelentés 2018. <https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-fizetesi-rendszer-jelentes-2018-hun.pdf> Letöltés: 2019. március 2.
- Moizs, Attila – Szabó, Gábor G. (2015): The history, the current system and the special features of savings cooperatives in Hungary. In: Karafolas, Simeon (szerk.) Credit Cooperative Institutions in European Countries. SPRINGER, pp. 291-307. ISBN 978-3-319-28783-6 DOI 10.1007/978-3-319-28784-3_16
- Moizs Attila: Heterogenesis PhD Tanulmányok 9. PTE Állam- és Jogtudományi Karának Doktori Iskolája, Pécs 2010. 491. o.
- Széles Zsuzsanna (2013): Pénzügytan. Szent István Egyetemi Kiadó. p. 100.
- Szabó-Szentgróti Gábor, Gelencsér Martin, Szabó-Szentgróti Eszter, Berke Szilárd (2019): Generációs hatás a munkahelyi konfliktusokban. *Vezetéstudomány* 50 : 4 pp. 77-88.
- Pénzügyi tudatosság fejlesztésének stratégiája 2017. <https://www.kormany.hu/download/5/39/21000/P%C3%A9nz%C3%BCgyi%20tudatoss%C3%A1g%20fejleszt%C3%A9s%C3%A9nek%20strat%C3%A9gi%C3%A1ja.pdf> Letöltés: 2019. 04. 23.
- Varga József (2011): A belföldi fizetési forgalom. In: Tatay Tibor, Vágyi Ferenc Róbert, Varga József (szerk.) A pénzügyi intézményrendszer Magyarországon 2011. 418 p. Sopron: Soproni Felsőoktatásért Alapítvány, 2011. pp. 34-59. ISBN 978-963-89173-1-7
2009. évi LXXXV. törvény a pénzforgalmi szolgáltatás nyújtásáról 35/2017. (XII. 14.) MNB rendelet a pénzforgalom lebonyolításáról